

Streszczenie
Figury dzieciństwa.
Infantyilizacje w biografii i twórczości Agnieszki Osieckiej

Głównym celem naukowym rozprawy są analiza i interpretacja wybranych utworów Agnieszki Osieckiej w kontekście obecnych w nich figur dzieciństwa, rozumianych jako wszelkie ślady, motywy, cechy językowe, tropy stylistyczne czy nawet sposoby percypowania rzeczywistości odsyłające do dzieciństwa bądź charakterystyczne dla tego okresu życia. Tezę pracy można ująć następująco: kategoria dzieciństwa okazuje się niezwykle przydatna w interpretacji twórczości Osieckiej, jako że autorka sięgała po dziecięcą optykę, infantylizowała swych bohaterów bądź elementy świata przedstawionego, a także wprowadzała dziecięce wątki własnej biografii. To właśnie twórczy proces „udziecinnienia”, który za badaniami nad literaturą dziecięcą nazywam infantyilizacją, odmienny w swym znaczeniu od „zdziecinnienia”, stanowi, moim zdaniem jeden z kluczowych tropów w twórczości Osieckiej.

Rozprawę doktorską zatytułowaną *Figury dzieciństwa. Infantyilizacje w biografii i twórczości Agnieszki Osieckiej* otwiera rozdział wstępny omawiający stan badań nad twórczością Osieckiej oraz zasadnicze założenia pracy.

Rozdział pierwszy poświęcony został zjawisku infantyilizacji, które ma kluczowe znaczenie w interpretacji wielu utworów warszawskiej poetki. Skupiono się tu na ukazaniu różnic między znaczeniem słownikowym o nacechowaniu negatywnym (infantyilizacja jako zdziecinnienie) a ujęciem infantyilizacji jako formy literackiego dialogowania z dzieciństwem. Można ją także ująć jako różnicę między zdziecinnieniem a celowym, sensotwórczym udziecinnieniem. Przegląd stanu badań nad pojęciem – przede wszystkim na gruncie historii literatury – pozwolił przedstawić, jak rozbieżne posiada ono definicje. W rozdziale tym zawarty został także podrozdział historycznoliteracki, który stanowi próbę zakorzenienia pojęcia infantyilizacji w badaniach nad literaturą dziecięcą i kobietą od XIX do początków XXI wieku.

Analiza biografii Osieckiej w rozdziale drugim oparta została przede wszystkim na wywiadach z autorką oraz utworach autobiograficznych, a także na wspomnieniach przyjaciół poetki. Przywołane utwory pozwoliły ponadto ukazać prozę autobiograficzną autorki w kontekście jej zróżnicowania gatunkowego. Są to teksty, które można określić jako noszące znamiona awangardy, eksperymentalne, nawiązujące grę z odbiorcą, który postawiony jest w roli odkrywcy stojącego przed zagadkowym splotem życia bohaterów z biografią autorki.

Rozdział trzeci pt. *Wspólna natura – kobieta i dziecko* zawiera interpretacje psychoanalityczne i językowe, a także stanowi punkt wyjścia do dwóch kolejnych części pracy. W twórczości omawianej w tym fragmencie rozprawy dostrzec można nierozzerwalny splot kategorii dzieciństwa i kobiecości. Analizie poddano próby przepracowania doświadczeń dzieciństwa przez Osiecką oraz ich rolę w dążeniu do rozpoznania swojej „dorosłej” podmiotowości. Interpretowane teksty noszą znamiona dwuadresowości – w prozie dla dzieci pojawiają się liczne aluzje czytelne dla dorosłych, zaś poezja adresowana do dorosłego odbiorcy zawiera cechy języka i wyobraźni dziecka.

Rozdział czwarty skupia się na utworach dla dzieci, przy czym kontynuowane są w nim zagadnienia dwuadresowości oraz przenikania się dziecięcych i kobiecych form podmiotowych w twórczości Osieckiej. Analizie poddany zostaje w szczególności dziecięcy, naiwny, fenomenologiczny sposób poznawania świata i percypowania rzeczywistości, który zarazem stanowi akt kreacyjny. Tę formułę poznawczą Osiecka nakłada na perspektywę osoby dorosłej, co umożliwia jej zarówno wgląd we własne emocje, doświadczenia, jak również prowadzi ku nowemu rozpoznaniu rzeczywistości. Pisząc dla dzieci, autorka rezygnuje z formuły dydaktycznej, zbliża się raczej do świadomości dziecięcej i podejmuje z młodym odbiorcą dialog na równych prawach. Omawiane w rozdziale utwory sprawiają często trudność w zakwalifikowaniu ich do konkretnych gatunków, ponieważ ich nadrzędną cechą jest odrzucenie schematów – tak poznawczych, jak też genologicznych – na rzecz wielogłosowości, kontaminacji, krzyżowania się perspektyw. Granice założone dla intencjonalnego odbiorcy zostają rozmyte i przesunięte w stronę dorosłości.

Ostatni, piąty rozdział koncentruje się na zagadnieniach z zakresu gatunków literatury czwartej. Skupiono się w nim na trzech zasadniczych formach gatunkowych: kołysance, wyliczance i bajeczce. Ich omówienie zostało zaprezentowane w porządku zbieżnym z rozwojem dziecka: od najwcześniejszej przyswajanej (słyszanej) kołysanki, przez wspierającą naukę mowy rytmizowane wyliczanki, nasycone wyrazami dźwiękonaśladowczymi, po bajki czytane i opowiadane przez całe niemal dzieciństwo. Biorąc na warsztat trzy wskazane konwencje gatunkowe, Agnieszka Osiecka przekracza je, podejmuje z nimi grę i rozmywa ich granice. W ten sposób twórczość dla dzieci znów przesuwana się u poetki w kierunku „dorosłej” literatury, zaś gatunki stają się antygatunkami. W dalszej części rozdziału analiza dotyczy kwestii

wykorzystania przetworzonego folkloru dziecięcego w literaturze związanej ze zjawiskiem postpamięci oraz pokrewnymi zagadnieniami (odpamiętywanie, uobecnianie).

Najbliższe tradycyjnej realizacji gatunku są kołysanki Osieckiej, w których oprócz cech formalnych, zbliżony z konwencją gatunkową jest również nastrój i często temat – usypiania, kołysania. Jednak perspektywa relacji nadawczo-odbiorczych wprowadza istotne *novum*, poetka często dotyka bowiem związków między dorosłymi (uczucia do umierającej babci, burzliwych relacji damsko-męskich). W jej kołysankach podjęte zostają kwestie przemijania i śmierci, obecność wątków wanitatywnych zaznacza się mocno również w wyliczankach. Wypełniają je ponadto groteska, ironia i dystans do otaczającego świata. W bajeczkach Osieckiej z kolei odniesienia do tradycyjnej literatury osobnej przeplatają się z ironicznie potraktowaną ludycznością i paradoksem sytuacyjnym, ich pierwszy plan zajmuje gra konwencjami i kontekstami, nie zaś dydaktyzm, od którego Agnieszka Osiecka stroniła w życiu i twórczości.

Utwory Agnieszki Osieckiej interpretowane w kontekście do figur (znaków) dzieciństwa odsłaniają bogactwo odniesień do literatury czwartej. Szeroko rozumiane dzieciństwo w powiązaniu z dyskursami kobiecości oraz natury okazuje się ważnym budulcem poetyckiego obrazu świata, jaki kreowała poetka. Jest to zarazem zagadnienie kluczowe dla rekonstrukcji związków między jej twórczością a biografią. Podkreślić warto na koniec, że infantylicyzacja jako strategia twórcza, polegająca na celowym przesuwaniu granic między dorosłością a dzieciństwem, na celowym uchylaniu modelowego porządku nazywanego w ramach społecznego konsensusu dorosłością, jest właściwie u Osieckiej drogą ku dojrzeniu. Śledzenie tego procesu stanowi opowieść o dzieciństwie utraconym i odzyskanym – a także o dorosłości zagubionej i odnalezionej, zrozumianej na nowo. Wydaje się, że taka perspektywa oglądu twórczości autorki *Szpetnych czterdziestoletnich* może pogłębić jej odczytanie poprzez wydobywanie znaczeń i akcentów raczej pomijanych w dotychczasowych badaniach.

Małgorzata Wosnitzka-Kowalska